

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto investitūros žiedas

EUGENIJUS SVETIKAS

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, LT-01108, Vilnius

El. paštas: geniussv@takas.lt

Skiriu Napoleonui Kitkauskui – reikšmingo radinio atradėjui

Straipsnyje nagrinėjama 1969 m. Vilniaus Katedros gotikinės kriptos mūrinio aptvaro liekanose rasto auksinio žiedo su perlą imituojančio emalio akimi simbolika ir jo analogijos to laikotarpio viduramžių Europoje. Nustatytas žiedo radimo vietos ryšys su Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kapo vieta. Išanalizavus įvairius istorinius šaltinius išsiaiškinta, kad Lenkijos karaliaus Vladislavo Jogailos dvaro išdo 1393 m. sąskaitoje paminėtas auksinis žiedas su emaliu buvo skirtas kunigaikščio Vytauto investitūrai ir tai yra tas pats 1969 m. Vilniaus Katedroje rastasis žiedas.

Raktažodžiai: Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, Lenkijos karalius Vladislovas Jogaila, vyskupas Valerijonas Protasevičius, Vilniaus Katedra, Šv. Kryžiaus altorius, investitūros žiedas, karūna iš prancūziškųjų lelijų (*fleur-de-lis*)

1969 m. gruodžio 30 d. tyrinėjant Vilniaus Katedros vidurinę kriptą buvo rastas auksinis žiedas su perlą imituojančia balto emalio akimi. Sovietinės okupacijos laikotarpiu šis radinys svarbiausioje Lietuvos katalikų šventovėje, kuri buvo paversta Paveikslų galerija, komunistinei valdžiai galėjo būti ideologiškai pavojingas. Žiedo atradėjas N. Kitkauskas, suvokdamas išskirtinę šio radinio vertę, tą pačią dieną surašė jo perdavimo Dailės muziejui aktą, po kuriuo pasirašė visi šeši tyrimuose dalyvavę asmenys¹. Matyt, jau tą pačią dieną žiedas pasiekė muziejų ir buvo saugioje vietoje. Su šiuo žiedu visuomenė galėjo susipažinti po šešerių metų, kada N. Kitkauskas knygelėje *Vilniaus Katedra* paskelbė jo nuotrauką, lakoniškai aprašė radimo vietą, įvardijo stilių, kelias akies detales ir chronologiją². 1987 m. šis žiedas susilaukė Lietuvos dailės istorikų dėmesio – jie jį apibūdino kaip XV a. gotikos stiliaus dirbinį³. Po žiedo atradimo 1969 m. N. Kitkauskas toliau tyrinėjo Vilniaus Katedroje, ieškodamas jos architektūros ir statybos raidos duomenų, kuriuos 1989 m. api-

¹ Akto nuorašas, N. Kitkauskas, Vilniaus paveikslų galerijos rūsių žvalgomųjų (1969–1970 m.) archeologinių tyrimų ataskaita, Vilnius, 1981, *Lietuvos istorijos instituto rankraštynas* (toliau – LIIR), f. 1, b. 1061.

² N. Kitkauskas, *Vilniaus Katedra*, Vilnius, 1976, 20 pav., p. 35: „...vidurinėje navoje tarp ketvirtos piliorių poros esančioje XVII a. kriptoje 1970 metais atkastos ankstesnės laidojimo kriptos grindys, ant kurių rastas gotikinio piešinio žiedas. Žiedo įtvaras karališkosios lelijos ornamento su 14,2 mm diametro perlu. Specialistų nuomone, jis yra XV amžiaus“.

³ T. Adomonis, Č. Čerbulėnas, *Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija*, Vilnius, 1987, t. 1, p. 91 (žiedo nuotrauka p. 90): „XV a. auksinis žiedas iš Vilniaus katedros rūsių yra raiškių gotikinių formų, plastiškesnis: reljefiškos rozetės, atsišakojimai, platus akutės įtvaras, kurį sudaro gotikinis heraldinės lelijos motyvas, nejučiomis kreipia žvilgsnį į pagrindinį žiedo akcentą – didelį balzganą perlą“.

bendrino knygos, skirtos Vilniaus pilių kompleksui, atskirame skyriuje⁴. Deja, tame darbe auksinis žiedas su perlą imituojančia balto emalio akimi neaptartas. Po penkerių metų pasirodžiusioje dar vienoje šio autoriaus knygoje, skirtoje Vilniaus Katedros požemiams, jau detaliau aprašyta žiedo radimo vieta⁵. Knygoje daug dėmesio skirta Lietuvos didžiojo kunigaikščio (toliau – Ldk) Vytauto pirminei kapo vietai⁶, tačiau kažkodėl autorius nepasakė savo nuomonės šiuo klausimu, nors tam turėjo visus reikiamus argumentus. Pavyzdžiui, nagrinėdamas Katedros požemių kriptas ir aptardamas vidurinę kriptą N. Kitkauskas pabrėžė, kad „maždaug šitoje vietoje, palei kriptos rytinę sieną, XIII–XIV a. stovėjo Katedros didysis altorius, o vėlesnėje, XV a. statytoje, Katedroje iki pat XVII a. vidurio karų čia buvo Šv. Kryžiaus, arba Vytauto, altorius“⁷. 1969 m. pabaigoje būtent vidurinės kriptos šiaurės rytinio kampo gotikinės kriptos aptvaro liekanose buvo rastas auksinis žiedas su perlą imituojančia akimi. Visa tai šio darbo autoriui leido suformuluoti hipotezę, kad žiedas galėjęs priklausyti Ldk Vytautui⁸.

1999 m. auksinio žiedo su perlą imituojančia emalio akimi nuotrauką E. Gudavičius įdėjo į savo parašytą *Lietuvos istoriją* kartu su komentaru, kad tai – „XV a. auksinis Vilniaus vyskupų (vad. šv. Stanislovo) žiedas, rastas Vilniaus Katedros rūsyje“⁹. Reikia pažymėti, kad apie šį žiedą knygos tekste niekur nerašoma, o toks apibūdinimas atsirado palyginus jį su dviem neadekvačiais kito stiliaus XIII a. I ketvirčio žiedais, rastais Krokuvos Vavelyje¹⁰.

Ketverius metus, nuo 1999 m. gruodžio 28 d. iki 2003 m. spalio 30 d., auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi kartu su Vilniaus Katedros lobyno kolekcija buvo eksponuojamas Lietuvos dailės muziejaus parodoje „Krikščionybė Lietuvos mene“. Tuo pat metu buvo parengtas spaudai ir 2002 m. išspausdintas Vilniaus Katedros lobyno eksponatų albumas, kuriame įdėtos spalvotos meistriškos žiedo ir svarbiausių jo detalių nuotraukos¹¹.

2005 m. auksinio žiedo su perlą imituojančia emalio akimi spalvota nuotrauka buvo įdėta ir į A. Bumblausko knygos *Senoji Lietuvos istorija 1009–1795* atvartą „Vytauto idėjos

⁴ N. Kitkauskas, *Vilniaus pilys. Statyba ir architektūra*, Vilnius, 1989, p. 79–141.

⁵ N. Kitkauskas, *Vilniaus arkikatedros požemiai*, Vilnius, 1994, p. 29–30 (žiedo nuotrauka p. 26): „Ant aptvaro grindų (jos išlikusios) 1970 m. rastas aukso žiedas su didele perlo akimi. Perlą prilaikė įtvaras, išpuoštas gotikinės heraldinės lelijos pyne. Žiedo stilistiniai bruožai rodo, kad jis nukaltas XV amžiuje. Ar žiedas priklausė šioje kriptoje palaidotam asmeniui, ar ant kriptos grindų atsidūrė vėliau, ją išardžius, nepavyko nustatyti“.

⁶ *Ibid.*, p. 58–67.

⁷ *Ibid.*, p. 29.

⁸ Hipotezė galutinai susiformavo 2001 m. ieškant duomenų kitam straipsniui. Tada, peržiūrėdamas F. Piekosiński publikuotas Lenkijos karaliaus Jogailos dvaro 1388–1420 m. išdo sąskaitas, pastebėjau auksinio žiedo su emaliu, išsiūsto 1393 m. liepos 6 d. kunigaikščio Vytauto žmonai, įrašą. Apie tai 2002 m. neformaliuose pokalbiuose ne kartą kalbėjau su keliais kolegomis ir Alfredu Bumblausku.

⁹ E. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius, 1999, t. I, žiedo nuotrauka su paaiškinimu p. 305.

¹⁰ *Sztuka Polska przedromańska i romańska do schyłku XIII wieku*, pod redakcją Michała Walickiego, Warszawa, [1971], 1012–1013 pav., p. 905 (paaiškinimai). Žiedai rasti antroje Šv. Vaclovo katedroje. Vienas įvardytas kaip vyskupo žiedas su safyru, o kitas – kaip vyskupo žiedas su varlyte (lenkiškai – *z żabieńcem*). Tiek vienas, tiek kitas žiedas apibūdintas kaip vadinamasis šv. Stanislovo.

¹¹ *Vilniaus katedros lobynas*, Vilnius, 2002, 12–14 pav., p. 235: 12 pav. – „Žiedas su perlu. Lietuva, Vilnius, arba Vidurio Europa, XV a. Auksas, liejimas, kalstymas, perlas; 4 × 2,8 cm. Žiedas rastas 1969 m. Vilniaus katedros požemių kriptoje“; 13 pav. – „žiedo su perlu fragmentas, lankelio rozetė“; 14 pav. – „žiedo su perlu akies įtvaro fragmentas. Gotikinis heraldinių lelijų motyvas“. Albumui tekstus parašė R. Budrys (Tikėjimo ir grožio ženklai, p. 15–21) ir V. Dolinskas (Vilniaus katedros lobynas, istorinė apžvalga, p. 255–350), bet apie šį žiedą nieko neužsiminė.

likimas¹². Žiedo nuotraukos aprašas, parašytas žurnalistiniu telefoninės apklausos metodu, išėjo intriguojantis, tačiau neįtikino šio veikalo recenzento M. Paknio, kuris atvartą įvertino kaip vertingą straipsnį, parodantį Vytauto asmens kulto transformaciją, bet suabejojo žiedo sąsajomis su Vytautu ir pareiškė, kad jis „galėjo priklausyti kokiai 30–40 Katedros požemiuose XV a. palaidotų asmenų“¹³. A. Bumblauskas į tai atsakė: „Prie Katedroje rasto žiedo pateikiu ir Eugenijaus Svetiko, ir Edvardo Gudavičiaus versijas – recenzentas vieną iš jų nutyli, kitą – kritikuoja, tačiau nutylėtos versijos argumentais“¹⁴.

Apibendrinami išsakytas nuomones ir pastabas apie auksinį žiedą su perlą imituojančia emalio akimi galime konstatuoti kelis abejonių nekeliančius faktus: 1) žiedas rastas išskirtinėje Vilniaus Katedros vietoje – pačiame jos viduryje, kur iki XVII a. vidurio stovėjo Vytauto Šv. Kryžiaus altorius; 2) žiedo chronologija gali būti apibrėžiama XV a.; 3) žiedo akies lizdas iš heraldinių lelijų yra gotikinio stiliaus.

ŽIEDO SIMBOLIŲ REIŠMĖS IR JO ANALOGIJOS EUROPOJE

Aptariamasis auksinis žiedas yra $4 \times 2,8$ cm dydžio, jo vidinis skersmuo siekia 2,03 cm, lankelio storis bei plotis atitinkamai – 0,27 ir 0,62 cm, akies skersmuo – 1,42 cm. Akivaizdu, jog šio masyvaus žiedo savininku galėjo būti tik vyras (1 pav.). Žiedo lankelis iki jo viršuje abiejose pusėse pavaizduotų trilapių rozečių (1 pav., B; rozetės šiuo atveju – daugiareikšmis simbolis) su keturiais spurgeliais, simbolizuojančiais X formos kryžių, yra tribriaunis. Toks lankelio padalijimas į tris dalis yra neatsitiktinis – tuo siekta pavaizduoti Švč. Trejybės simbolį. Itin plastiškai atlikta lankelio dalis nuo rozečių iki akies lizdo primena gotikinio kapitelio, taip pat gotikinės arkos skliauto raktą, kurio galai užbaigti keturiomis sraiginėmis įvijomis. Išpūdingiausia žiedo dalis yra akies lizdas iš aštuonių heraldinių lelijų su inkrustuota perlą imituojančia emalio akimi. Aštuonių lelijų skaičius neatsitiktinis – jis simbolizuoja Kristaus Prisikėlimą, nes skaičius aštuoni reiškia „pirmą savaitės dieną“ po septynių, t. y.

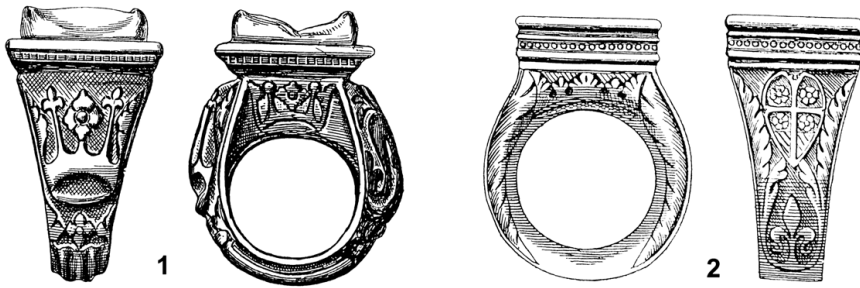

1 pav. Auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi: A – akies lizdo heraldinė, arba prancūziškoji (*fleur-de-lis*), lelija, B – trilapė rozetė (*Lietuvos dailės muziejus*)

¹² A. Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija 1009–1795*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2005, žiedo nuotrauka p. 164: „Vilniaus katedros rūsiuose rastas XV a. aukso žiedas su baltu emaliu. Pasak E. Gudavičiaus, šis žiedas pagal formą priskirtinas Lenkijoje žinomam šv. Stanislovo žiedų tipui ir turėjęs priklausyti Vilniaus vyskupui. Tačiau archeologas E. Svetikas mano, kad šis žiedas, rastas spėjamoje Vytauto kriptotoje, galėjęs priklausyti Vytautui ar jo žmonai (šaltiniai 1393 m. mini Jogailos dovanotus žiedus su emaliu – *cum szmelcz* – Vytauto žmonai). Jei Svetiko hipotezė pasitvirtintų, šis žiedas būtų unikalus, tiesiogiai su Vytauto asmeniu susijęs istorijos paminklas.“

¹³ M. Paknys, Ko galima pasimokyti iš istorijos ir jos rašymo, *Knygų aidai*, 2005, Nr. 2, p. 13.

¹⁴ A. Bumblauskas, Ar yra ko pasimokyti iš fiksacinės kritikos?, atsakymas į recenziją, *Knygų aidai*, 2005, Nr. 4, p. 25.

2 pav. Investitūros žiedai: 1 – priskiriamas Neapolio karaliui Robertui d'Anžu (1309–1349), 2 – Italija, XV a. (Britų muziejus)

dieną, kada Kristus prisikėlė ir nužengė į Dangų¹⁵. Heraldinių, arba prancūziškųjų (*fleur-de-lis*), lelijų (1 pav., A) simbolika daugiareikšmė, tačiau šiuo atveju jos reiškia valdovo valdžios ženklą, nes pats lizdas padarytas kaip karaliaus karūna. Žiedo lizde inkrustuota iš emalio padaryta akis imituoja perlą¹⁶. Krikščioniškoje simbolikoje perlui suteikta įvairių reikšmių ir visos jos vienaip ar kitaip susietos su Išganytoju Kristumi. Kadangi perlas išauga ir glūdi kriauklės tamsoje, jūros dugne, jis simbolizuoja šviesą tamsoje, motinos kūne augantį kūdikį ir siejamas su Švč. Mergele Marija, išauginusia Dievo Sūnų, nes Marija išnešiojo Jėzų, „nuostabų perlą“. Be to, kriauklė yra ir Marijos simbolis, o viduramžiais buvo tikima, jog kriauklė apvaisinama „nekaltai“ – rasos lašeliu¹⁷.

Peržiūrėję literatūrą apie žiedus, suradome tik du žiedus Britų muziejaus kolekcijose, paskelbtus XX a. pradžioje viduramžių žiedams skirtame kataloge. Pagal simbolius ir paskirtį jie gali būti artimi auksiniam žiedui su perlą imituojančia emalio akimi. Tie žiedai išskirti į investitūros žiedų grupę¹⁸. Vienas paausutas žiedas su kvadratinio lizdu, į kurį inkrustuotas plokščias krištolas, priskiriamas Neapolio karaliui Robertui d'Anžu (1309–1349). Jo lankelio kraštuose ir dviejose pusėse pavaizduotos reljefinės karūnos iš prancūziškųjų lelijų ir keturlapės rozetės, o lankelio apačioje įrėžti grioveliai (2 pav., 1). Žiedo komentaruose suabejota, ar šis sunkus ir nepatogus žiedas buvo nešiojamas, ir iškelta labiausiai tikėtina prielaida, kad jis galėjo būti naudojamas kaip kredencialas arba investitūros simbolis¹⁹. Kitas XV a. datuojamas žiedas – iš Italijos – taip pat paausutas, su tuščiu kvadratinio lizdu, kurio briauna dekoruota spurgeliais, o po lizdu abiejose lankelio pusėse išgraviruota po kunigaikštišką karūnelę. Šio žiedo lankelio kraštuose išraižyti herbiniai skydai iš kryžiaus tarp keturių penkialapių rozečių. Kiekvieną skydą juosia šakos, kylančios nuo lankelio apačioje pavaizduotos prancūziškosios lelijos (2 pav., 2)²⁰.

¹⁵ D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa, 1990, s. 48–50.

¹⁶ Visi autoriai šio žiedo akį apibūdino kaip natūralų perlą, tačiau tokiam požiūriui pagrįsti nepateikė jokių argumentų. Visų pirma į lizdą inkrustuota didelė akis, o dideli perlai yra labai reti. Antra, perlas paprastai nepjaustomas, nes visi kokybiški perlai yra taisyklingo rutulio formos ir tik tokie inkrustuojami į žiedų lizdus, o šiame žiede inkrustuota akis yra netaisyklingo pusrutulio formos.

¹⁷ Įvairios perlo simbolinės reikšmės: U. Becker, *Simbolių žodynas*, Vilnius, 1995, p. 193; G. Ferguson, *Signs and Symbols in Christian Art*, Oxford university press, 1989, p. 43; D. Forstner, op. cit., s. 290–292; *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, sudarė D. Ramonienė, Vilnius, 1997, p. 237; Д. Купер, *Энциклопедия символов*, Москва, 1995, с. 89–91.

¹⁸ O. M. Dalton, *Catalogue of Finger Rings, Early Christian, Byzantine, Teutonic, Mediaeval and Later in the British Museum*, London, 1912, p. lv.

¹⁹ Ibid., p. 241, Nr. 1690.

²⁰ Ibid., p. 241, Nr. 1691.

Apibendrinant auksiniame žiede su perlą imituojančia emalio akimi pavaizduotų simbolių reikšmes ir jam analogiškų investitūros žiedų paskirtį, galima padaryti kelias išvadas: 1) lizde pavaizduota karūna iš prancūziškųjų lelijų simbolizuoja valdovo valdžią; 2) šis žiedas buvo skirtas vienam svarbiam Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) asmeniui pavedant jam aukščiausias valstybines pareigas.

ŽIEDO RADIMO VIETA VILNIAUS KATEDROJE

1969 m. dėl įvairių priežasčių Vilniaus Katedros būklė, kaip ir po didžiojo 1931 m. Neries potvynio, buvo prasta, todėl reikėjo papildomai sutvirtinti pastato pamatus bei sienas. Tyrimų grupė, kuriai vadovavo inžinierius architektas N. Kitkauskas, tyrinėjo Katedros pastato pamatus rūsiose bei jų išorę, taip pat gruntą po pamatais. 1931 m. architektas Jonas Pekša, atlikdamas matavimus vadinamojoje **vidurinėje kriptoje**²¹, esančioje Katedros rūsyje po centrine nava, pastebėjo, kad viena rytinės kriptos sienos dalis keliolika centimetrų storesnė negu tos sienos tęsinys. Prakirtęs toje vietoje angą, jis surado įėjimą į Karalių kriptą su paslėptais Lenkijos karaliaus ir Ldk Aleksandro bei dviejų Žygimanto Augusto žmonių – Elžbietos ir Barbaros Radvilaitės – palaikais²². Pasak N. Kitkausko, Karalių „kripta pastatyta tikriausiai ne vėliau kaip XV a. pabaigoje–XVI a. pirmojoje pusėje. Jai parinkta labai garbinga vieta – prie pat Šv. Kryžiaus, arba Vytauto, altoriaus“²³.

1969 m. vidurinėje kriptoje iškastos dvi perkasos. Viena perkasa (P-4) iškasta šiaurės rytiniame kriptos kampe. Šios perkastos dydis – 2,21 × 1,62 m (ilgis – šiaurės-pietų, plotis – rytų-vakarų kryptimi). Nukasuk viršutinį 0,2 m storio statybinio laužo sluoksnį, atsidengė vidurinės kriptos plytų grindinys (3 pav., 4), o po juo šiaurinėje perkastos dalyje – senesnis plytų grindinys ir ankstyvesnės kriptos sienelės atrama (3 pav., 8)²⁴. Po šia seniau buvusios kriptos sienelės atrama²⁵, perkastos šiauriniame pakraštyje, apie 3,5 m gylyje nuo dabartinių pastato grindų, buvo rastas auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi (3–5 pav.). Iš vidaus senesniosios kriptos mūrinis aptvaras buvo 2,2 × 0,9 m dydžio, jo rytinis galas buvo priglaustas prie pirmosios Katedros rytinės sienos. Sprendžiant pagal kriptos aptvaro dydį, jame galėjo būti palaidotas tik vienas mirusysis. Manoma, kad aptvaro viršus

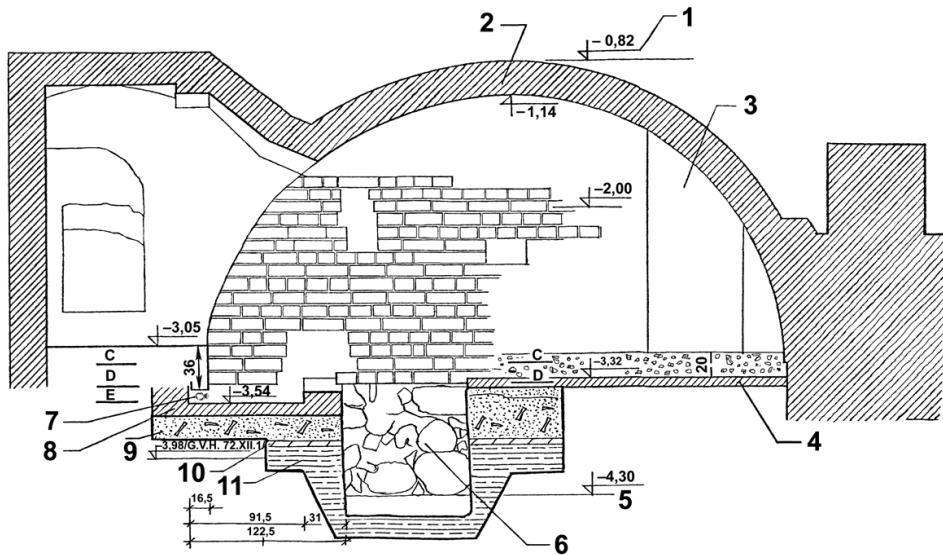
²¹ Duomenų apie vidurinę kriptą žinome nedaug. N. Kitkausko nuomone, vadinamoji vidurinė kriptą buvo išmūryta XVII a. pirmojoje pusėje ir iki 1931 m. turėjo vienintelį įėjimą šiaurinėje sienoje. Kriptos grindys šiuo metu yra 3,3 m gylyje, kriptos ilgis vakarų-rytų kryptimi – 6 metrai, plotis – 4,7 m. Ši kriptą dengta cilindrinio skliautu, jos rytinė siena glaudžiasi prie pirmosios Katedros rytinės sienos liekanų. Be to, vidurinės kriptos rytinė siena aklinai uždengė ne tik Karalių kriptos, bet ir dar vienos kriptos nedidelį koridorį. Žr.: N. Kitkauskas, *Vilniaus arkikatedros požemiai*, p. 24, 29–30.

²² V. Žemkalnis-Landsbergis, Karališkieji karstai Vilniaus Katedroje, *Mokslas ir gyvenimas*, 1959, Nr. 9; p. 32–35. Autorius straipsnį parašė remdamasis architekto Jono Pekšos pasakojimais.

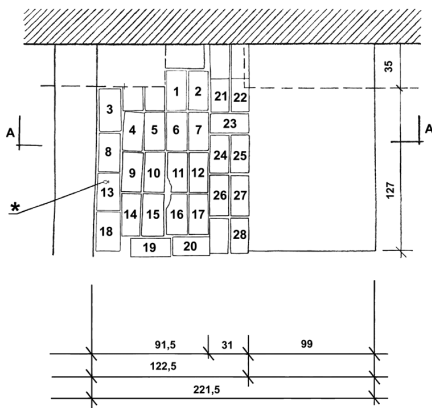
²³ N. Kitkauskas, *Vilniaus arkikatedros požemiai*, p. 30.

²⁴ N. Kitkauskas, Vilniaus paveikslų galerijos rūsijų žvalgomųjų (1969–1970 m.) archeologinių tyrimų ataskaita, Vilnius, 1981, *LIIR*, f. 1, b. 1061: „Šis plytų grindinys sudarytas iš dviejų vertikaliai einančių plytų eilių (viršutinė maždaug – 3,5 m gilumo nuo ± 0, o po ja antras senesnis kriptos plytų grindinio sluoksnis (pjuvis D–D ir E–E). Abu senesnės kriptos plytų grindiniai buvo juodos žemės sluoksnyje su smulkiais angliukais ir negausiomis puodų šukėmis. Rasta keletas smulkių grublėtosios keramikos atlaužėlių. Po šiuo sluoksniu eina plonas 7–9 cm storio juosvai gelsvos spalvos judintos žemės sluoksnelis (jis, matyt, supiltas darant senesnės kriptos grindis), o po juo apie – 3,9 m nuo ± 0 – jau nejudintas, rausvai gelsvos spalvos, drėgnas žemės sluoksnis“ (3 pav.).

²⁵ Taip žiedo radimo vieta nurodoma tyrimų ataskaitoje, tačiau knygoje parašyta kiek kitaip: „ant aptvaro grindų (jos išlikusios) 1970 m. rastas aukso žiedas su didele perlo akimi“ (žr. N. Kitkauskas, *Vilniaus arkikatedros požemiai*, p. 29).

3 pav. P–4 perkasos A–A pjūvis vidurinėje Vilniaus Katedros kriptoje: 1 – kriptos lygis 1931–1932 m. duomenimis, 2 – vidurinės kriptos skliautas, 3 – įėjimo į Karalių kriptą durys, 4 – vidurinės kriptos grindinys, esantis po 20 cm storio statybinio laužo sluoksniu, 5 – pamato apačia, 6 – lauko akmenų mūras su tamsiai raudonos spalvos plytgaliais (plytose būta pirštų braukų), 7 – aukšnio žiedo su perlą imituojančia emalio akimi radimo vieta, 8 – seniau buvusios kriptos grindinio ir sienelės liekanos (ši kripta nugriauta prieš statant vidurinę kriptą), 9 – juoda žemė, vietomis su smulkiais angliukais ir negausiomis puodų šukėmis (šiam sluoksnyje rasta grublėtosios keramikos), 10 – kriptos grindys iš plytų (C–C pjūvis), 11 – statybinis laužas (1969 m. gruodžio mėnesio kasinėjimai, Kitkauskas, 1981)

4 pav. P–4 perkasos planas (E–E pjūvis) vidurinėje Vilniaus Katedros kriptoje. * Šioje vietoje rastas aukšnis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi (apie 3,5 m gilyje) po seniau buvusios kriptos sienelės atrama (1969 m. gruodžio mėnesio kasinėjimai, Kitkauskas, 1981)

5 pav. Vaizdas į P–4 perkasos šiaurinę sienelę vidurinėje Vilniaus Katedros kriptoje. Baltu kvadratėliu pažymėta aukšnio žiedo su perlą imituojančia emalio akimi vieta (1969 m. gruodžio mėnesio kasinėjimai, Kitkauskas, 1981, 7 pav.)

buvo išardytas įrengiant vidurinę kriptą XVII a. pirmojoje pusėje, o mirusiojo palaikai perkelti į kitą Katedros vietą²⁶.

Auksinio žiedo su perlų imituojančia emalio akimi radimo aplinkybės ir vieta leidžia daryti šias išvadas: 1) žiedas rastas suardytoje gotikinėje kriptoje be mirusiojo palaikų; 2) įrengiant vėlyvesnę, vadinamąją vidurinę, kriptą palaikai iš gotikinės kriptos buvo perkelti į kitą Katedros vietą; 3) tiek gotikinėje, tiek jos vietoje pastatytoje vėlesnėje kriptoje galėjo būti palaidoti tik aukščiausią pasaulietinę arba bažnytinę valdžią turėję LDK asmenys, nes abi kriptos buvo įrengtos rūsyje priešais Vytauto šv. Kryžiaus altorių, kurio pietrytinėje pusėje buvo įrengta ir Karalių kriptą (6 pav., 2–6).

VILNIAUS KATEDROS ALTORIAI XIV A. PABAIGOJE–XVI A. PRADŽIOJE IR VYTAUTO KAPO VIETA

Jano Fijałeko ir Vladislavo Semkovičiaus paskelbtuose 1387–1507 m. „Vilniaus Katedros ir vyskupijos diplomatikos kodekso“²⁷ dokumentuose, kurie daugiausia surinkti iš šios Katedros kapitulos archyvo, radome duomenų apie septynis altorius. Visi altoriai dokumentuose paminėti tik po vieną kartą.

Ankstviausias Švč. Mergelės Marijos ir Kristaus Kūno altorius paminėtas Vilniaus vyskupo Andriaus 1397 m. gegužės 9 d. privilegijoje. Šis altorius buvęs šalia zakristijos ir choro pastatytoje Šv. Andriaus ir Pranciškaus koplyčioje, kurioje po metų buvo palaidotas pirmasis Vilniaus vyskupas Andrius²⁸. Po 1419 m. Vilniaus Katedros gaisro buvo pastatytas naujas, gerokai didesnis pastatas, o Šv. Andriaus ir Pranciškaus koplyčia su joje esančiu altoriumi buvo sunaikinta²⁹. Taigi iki 1419 m. žinome tik vieną altorių koplyčioje, tačiau neturime jokių duomenų apie svarbiausius Katedros altorius, jų skaičių, vietą ir patrocinius.

Nuo 1427 iki 1434 m. dokumentuose paminėti trys altoriai – Šv. Kryžiaus, Šv. Mykolo arkangelo bei šv. Stepono ir Šv. Lauryno. 1427 m. gegužės 13 d. popiežiaus Martyno V indulgencijoje tikintiesiems, tam tikromis sąlygomis aplankiusiems Vilniaus Katedros Šv. Kryžiaus altorių, suteikti vienerių metų atlydai³⁰. 1430 m. spalio 21 d. Vytauto testamente, rašytame Trakuose, paminėtas ne tik Šv. Mykolo arkangelo altorius, bet ir pasakyta, kad šalia jo didysis kunigaikštis pasirinko palaidojimo vietą prie „švento Mykolo arkangelo altoriaus, esančio šalia mūsų velionės žmonos Onos kapo, kur ir mes nutarėme pasilaidoti“³¹. 1434 m. birželio 9 d. Nemenčinės tėvonis Andrius Sakaitis Vilniaus Katedros Šv. Stepono ir šv. Lauryno altoriaus kunigo išlaikymui dovanojo dešimtinę iš savo Švenčionių dvaro ir dešimt valstiečių³².

Duomenys apie kitus tris altorius pasirodo tik po šešiasdešimties–septyniasdešimties metų. Vienas altorius, turėjęs net kelias patrocinius (Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo, šv. Vaitiekaus ir Mikalojaus, šv. Kotrynos ir Onos), 1495 m. paminėtas kaip esantis vyskupu

²⁶ Ibid., p. 29.

²⁷ *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji Wileńskiej (1387–1507)* (toliau – *KDKDW*), wydali J. Fijałek i W. Semkowicz, Kraków, 1948, t. 1.

²⁸ *KDKDW*, s. 48–49; 1398 m. spalio 27 d. testamente Vilniaus vyskupas Andrius nurodo jį palaidoti jo funduotoje Vilniaus Katedros koplyčioje, *KDKDW*, s. 56.

²⁹ 1985 m. pradžioje buvo rastos vyskupo Andriaus statytos koplyčios liekanos su jos šiaurinėje sienoje išlikusia freska, kurios centre pavaizduotas nukryžiuotas Kristus, kairėje pusėje – Marija, o dešinėje – šv. Jonas evangelistas. Žr.: Kitkauskas, *Vilniaus pilys*, p. 122–123, 133 pav.; N. Kitkauskas, *Vilniaus arkikatedros požemiai*, p. 46–49; *Vladas Drėma, Laiškai, Stanisław Lorentz, Listy*, sud. R. Janonienė ir kt., Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1998, p. 418–421, 424–425, 430–431, 434–435, 438–445.

³⁰ *KDKDW*, s. 124.

³¹ Ibid., s. 135.

³² Ibid., s. 150.

koplyčioje, kurios vieta buvusi pietinėje Katedros dalyje, tarp Goštautų koplyčios ir didesniojo bokšto³³. Kiti du altoriai, buvę Katedros vidaus erdvėje, turėjo Vytauto pavadinimą bei šv. Onos ir šv. Stepono patrociniją. 1499 m. liepos 22 d. Ldk Aleksandro privilegijoje paminėtas Vytauto altorius³⁴ vėlesniuose šaltiniuose buvo vadinamas Vytauto šv. Kryžiaus altoriumi. 1505 m. spalio 3 d. Vaitiekaus Ivaškovičiaus testamente paminėtas Šv. Onos ir šv. Stepono altorius³⁵ gali būti tas pats 1434 m. Šv. Stepono ir šv. Lauryno altorius, kurio patrocinijoje šv. Lauryną pakeitė šv. Ona.

Taigi turimais duomenimis, Vytauto pastatytos gotikinės Katedros vidaus erdvėje per visą XV a. būta trijų altorių: 1) Šv. Kryžiaus, kuris po didžiojo kunigaikščio Vytauto mirties pradėtas vadinti dar ir jo vardu; 2) Šv. Mykolo arkangelo, šalia kurio buvo palaidota kunigaikštienė Ona; 3) Šv. Stepono ir šv. Lauryno, kurio patrocinijoje šv. Lauryną pakeitė šv. Ona. Deja, XV a. dokumentuose konkreiti altorių vieta Katedros vidaus erdvėje nenurodyta.

Pagrindinis Katedros vidaus erdvės altorius buvo Šv. Kryžiaus. Įvairiuose Vilniaus Katedros kapitulos archyvo XVII a. dokumentuose pabrėžiama, kad Šv. Kryžiaus altorius stovi Katedros viduryje (6 pav., 3)³⁶; čia architektūrinių tyrimų duomenimis, iki 1419 m. gaisro buvo pirmosios Katedros kvadratinio pastato rytinė siena (6 pav., 1)³⁷. Šis altorius, pasak Mykolo Homolickio, kapitulos aktuose buvo vadinamas Vytauto šv. Kryžiaus, Dešimties Tūkstančių Riterių, vėliau – Dešimties Tūkstančių Kankinių ir Valerijono šv. Kryžiaus pavadinimais³⁸. Iš tiesų 1563 m. vasario 15 d. Vilniaus Katedros kapitulos akte pažymėta, kad kapitula leido V. Protasevičiui įsirengti kapą kriptoje po (ar prie?) Šv. Kryžiaus altoriumi, kurį vyskupas atnaujino ir fundavo³⁹. Vėliau, 1579 m. kovo 26 d. V. Protasevičiaus testamente, vyskupas įpareigojo, kad jo „Kūnas turįs būti palaidotas Vilniaus Šv. Stanislovo katedros bažnyčios centre, priešais savo paties funduotą Šv. Kryžiaus altorių, tam specialiai parengtoje kapavietėje, nes gyvas būdamas Visagalio Dievo šlovei ir garbei pagal galimybes noriai daugiau statinių ir kitų papuošimų išdabinęs, ir pačią bažnyčią, kaip savo sužadėtinę, ir minėtą altorių“⁴⁰. Nuo to laiko Šv. Kryžiaus altorius imamas vadinti Valerijono šv. Kryžiaus pavadinimu. Taigi visiškai pagrįstai galima identifikuoti vadinamąją vidurinę kriptą (6 pav., 6) ir ją įvardyti kaip vyskupo V. Protasevičiaus pasistatytą kriptą savo kapui. Ją statant buvo nuardyta Vytauto kapo kriptą, o didžiojo kunigaikščio palaikai perkelti į kitą Katedros vietą. 1969–1970 m. N. Kitkausko architektūriniai tyrimai atskleidė, kad statant vidurinę kriptą buvo sunaikinta gotikinė kriptą, kurios mūrinio aptvaro liekanose buvo rastas auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio

³³ Ibid., s. 502.

³⁴ Ibid., s. 544.

³⁵ Ibid., s. 706.

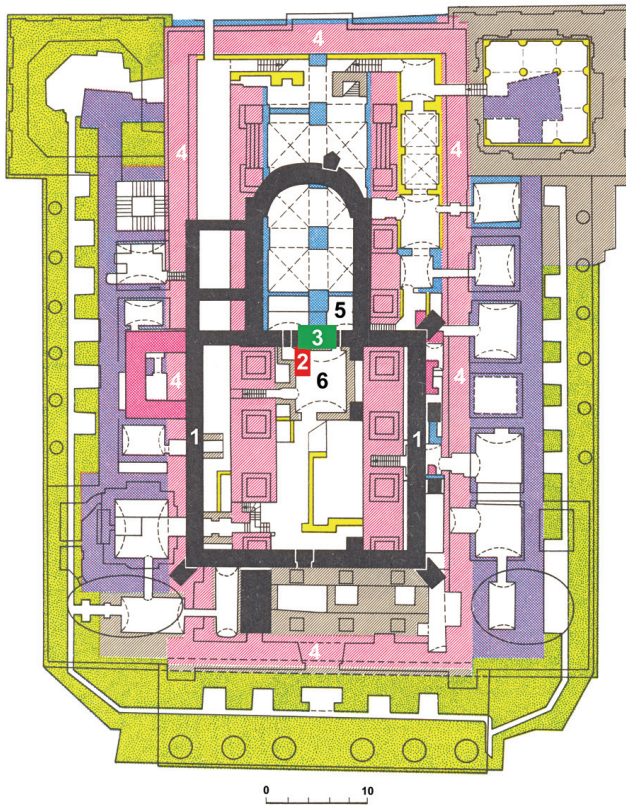
³⁶ 1614, 1635 m. Šv. Kryžiaus altoriaus vieta aprašoma kaip „altare S. Crucis, in medio Cathedralis ecclesiae“, žr.: [M. Homolicki], *Katedra Wileńska, Wizerunki i roztrząsania naukowe*, Wilno, 1840, t. 13, s. 119. Šis altorius sunaikintas per 1655–1661 m. rusų invaziją LDK. Daugiau apie šį altorių žr.: J. Kurczewski, *Kościół zamkowy czyli katedra Wileńska*, Wilno, 1916, t. III, s. 49 (1563 m. vasario 15 d.), s. 99 (1614 m. vasario 7 d.), S. 100–101 (1616 m. vasario 4 ir balandžio 14 d.), s. 104 (1621 m. vasario 3 d.), s. 107–108 (1624 m. spalio 4 d.), s. 230 (1678 m. gegužės 25 d.), s. 242 (1680 m. gegužės 17 d.), s. 245 (1681 m. gegužės 19 d.), s. 347 (1764 m. spalio 13 d.), s. 354 (1769 m. spalio 13 d.).

³⁷ Pasak N. Kitkausko, Šv. Kryžiaus altorius turėjo būti tarp ketvirtos ir penktos pilorių porų ir šio altoriaus pamatui galėjo tikti senojo kvadratinio pastato rytinė siena. Žr.: N. Kitkauskas, *Vilniaus Katedra*, p. 19.

³⁸ [M. Homolicki], *Katedra Wileńska*, s. 115–116.

³⁹ J. Kurczewski, *Kościół zamkowy czyli katedra Wileńska*, s. 49.

⁴⁰ D. Antanavičius, Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus 1579 m. kovo 26 d. testamentas, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2005 metai, 1, Vilnius, 2006, p. 118.

6 pav. Vilniaus Katedros rūsių planas (Kitkauskas, 1989): 1 – pirmosios Katedros kvadratinio pastato liekanos, 2 – aukšnio žiedo su perlą imituojančia emalio akimi radimo vieta gotikinės kryptos mūrinio aptvaro liekanose, 3 – Šv. Kryžiaus, arba Vytauto, altoriaus vieta nuo XV a. iki XVII a. vidurio, 4 – Katedros, statytos po 1419 m. gaisro, sienos, 5 – Karalių kriptą, kurioje 1931 m. buvo rasti Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro bei dviejų Žygimanto Augusto žmonų – Elžbietos ir Barbaros Radvilaitės – palaikai, 6 – vadinamoji vidurinė kriptą, kurią, turimais duomenimis, savo kapui įsirengė vyskupas Valerijonas Protasevičius

akimi (nes palaikai buvo perkelti į kitą Katedros vietą). Tiesa, paties V. Protasevičiaus palaikų vadinamojoje vidurinėje kriptoje nerasta, nes per 1655–1661 m. rusų invaziją į LDK vyskupo antkapis buvo sudaužytas⁴¹, o jo palaikai galėjo būti išniekinti arba dar prieš invaziją perkelti ir paslėpti kitoje Katedros vietoje. Šių įvykių ištakos glaudžiai susijusios su 1530 m. Vilniaus gaisru, nuo kurio ypač nukentėjo Katedros vidus. Gaisras sunaikino Šv. Kryžiaus altorių virš didžiojo kunigaikščio Vytauto kapo ir antkapį atstojusią didelę karinę vėliavą su Vytauto, sėdinčio ant žirgo, atvaizdu. Pagerbdama šį didį asmenį Lenkijos karalienė Bona Sforca paliepė iš tamsaus marmuro padaryti naują antkapį su Vytauto atvaizdu ir lotynišku įrašu. Renesansinis

⁴¹ 1986 m. Katedros tyrinėtojai aptiko vieną vyskupo V. Protasevičiaus antkapio nuolaužą vidurinėje navoje, XVII a. antrosios pusės grindyse. Raudono marmuro plokštės nuolaužų, priskiriamų vyskupo V. Protasevičiaus antkapiui, buvo rasta pritvirtintų vienoje pietinės sienos nišoje. Be to, dalis minėto antkapio nuolaužų buvo rasta XX a. pirmojoje pusėje. Pasak N. Kitkausko, „tai rodo, kad antkapis buvo sudaužytas per 1655–1661 m. karą, o nuolaužos išmėtytos, kai kurios panaudotos grindims“ (N. Kitkauskas, *Vilniaus arkikatedros požemiai*, p. 50).

antkapis buvo užbaigtas Krokuvoje 1535 m. rugsėjo 26 d. ir išsiųstas į Vilnių⁴². Tikslių duomenų apie tai, kad šis antkapis tuo metu buvo pastatytas prie Vytauto šv. Kryžiaus altoriaus, nėra. Nuo XIX a. pabaigos literatūroje⁴³ pradėta klaidingai tapatinti šį naują Šv. Mykolo arkangelo altorių, pastatytą po 1530 m. gaisro, su Vytauto 1430 m. testamente paminėtu senuoju altoriumi, kuris sudegė per tą gaisrą. Tačiau žinoma, kad vyskupas V. Protasevičius pastatė Vytauto antkapį prie naujo Šv. Mykolo arkangelo altoriaus, kuris, kaip spėjama, nuo XVI a. antrosios pusės buvo šiaurinėje navoje prie rytinės Katedros sienos, ir perkėlė didžiojo kunigaikščio palaikus į po antkapiu įrengtą kapą.

XV a. Šv. Mykolo altorius galėjo būti įrengtas prie šiaurinio ketvirtojo pilioriaus vakarinio krašto (skaičiuojant nuo vakarinės Katedros sienos), t. y. į kairę nuo Šv. Kryžiaus altoriaus. Tuo tarpu iš 1434 m. dokumento žinomas Šv. Stepono ir šv. Lauryno altorius galėjo būti įrengtas prie pietinio ketvirtojo pilioriaus vakarinės sienos (6 pav.). Toks altorių išsidėstymas atitiktų šaltiniuose nurodytas kunigaikštienės Onos ir didžiojo kunigaikščio Vytauto kapų, taip pat ir mūsų lokalizuotas Vytauto šv. Kryžiaus altoriaus bei vyskupo V. Protasevičiaus pasistatytos kriptos vietas. Vytautas savo testamente gana aiškiai išreiškė norą būti palaidotas prie velionės žmonos Onos kapo, esančio šalia Šv. Mykolo arkangelo altoriaus⁴⁴. Lokalizavę Vytauto kapą gotikinės kriptos mūrinio aptvaro liekanose, kur buvo rastas auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi (6 pav., 2), pagrįstai galime daryti išvadą, kad kunigaikštienės Onos kapas turėjo būti įsiterpęs tarp pilioriaus pietinio ir šios kriptos šiaurinio krašto. Pagal N. Kitkausko padarytą Katedros perkasų planą ši vieta iki šiol nekasinėta⁴⁵, o tai suteikia galimybę ten surasti kunigaikštienės Onos kapą arba jo liekanas, nes jokiuose istoriniuose šaltiniuose neužsiminta apie jos palaikų perkėlimą.

KUNIGAİKŠČIO VYTAUTO INVESTITŪRA IR 1392–1393 M. ĮVYKIAI

Viduramžių Europoje asmeniui pavedant valstybines ar kitokias teisines pareigas buvo atliekamas juridinis aktas, vadintas investitūra (lot. investire – apvilkti). Vėlyvaisiais viduramžiais dvasinė investitūra buvo atskirta nuo pasaulietinės. Lenų sistemoje investitūra reiškė simbolinę veiksmą, kada po vasalo duotos ištikimybės priesaikos (komendacijos) buvo nustatomas teisinis santykis tarp pono ir vasalo. Per investitūrą ponas naudodavo įvairius

⁴² W. Pocięcha, *Królowa Bona (1494–1557), czasy i ludzie odrodzenia*, Poznań, 1958, t. III, p. 185, išn. 114. Akivaizdu, jog Vytauto kapas buvo gerbiamas ir nuolat prižiūrimas. Deja, ankstyviausias faktas žinomas tik iš 1499 m. spalio mėnesio įrašo: „taip pat daviau už 24 uolektis juodo aksomo Vytauto kapui, už kiekvieną po 1 kapą“. Žr.: *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494–1504)*, parengė Darius Antanavičius ir Rimvydas Petrauskas, Vilnius, 2007, p. 47.

⁴³ A. H. Kirkor, *Grobry wielkoksiężęce i królewskie w Wilnie* (odb. Z kalendarza „Gwiazda“ na r. 1882), Petersburg, 1882, s. 71–75; W. Zahorski, *Katedra Wileńska*, Wilno, 1904, s. 25–28, 131–138; P. Sledzievskis, Kur yra Vytauto Didžiojo palaikai?, *Naujoji Romuva*, 1940, Nr. 6(474), p. 101–105; Nr. 7(475), p. 135–138; N. Kitkauskas, *Vilniaus arkikatedros požemiai*, p. 59–62.

⁴⁴ Žr. 31 nuorodą. Platesniame Lietuvos metraščių sąvade, arba vadinamojoje Bychovco kronikoje, rašytoje po 1521 m., t. y. iki 1530 m. Katedrą nusiaubusio Vilniaus gaisro, rašoma, kad Vytautas buvo palaidotas kairėje altoriaus pusėje prie zakristijos durų. Mūsų nuomone, šiame šaltinyje turėtas omenyje Šv. Kryžiaus altorius, kuris metraščio rašymo metu jau buvo vadinamas Vytauto šv. Kryžiaus altoriumi. Vadinasi, stovint prieš šį altorių, Vytauto kapo krypta ir antkapį žyminti didžioji vėliava buvo kairėje pusėje, o tai sutampa su gotikinės kriptos mūrinio aptvaro liekanų vieta, kur buvo rastas auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi. Dury į zakristiją galėjusios būti tiek į rytinę pusę už altoriaus, tiek tarp ketvirtojo ir penktojo pilioriaus į šiaurę (6 pav.). Žr.: *Lietuvos metraštis, Bychovco kronika*, vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė Rimantas Jasas, Vilnius, 1971, p. 117.

⁴⁵ N. Kitkauskas, *Vilniaus pilys*, p. 94, 77 pav.

simbolius (skeptrą, kalaviją, pirštinę, žiedą, pastoralą, kryžių, vėliavą, ietį ir kitus pareigybes reiškiančius ženklus), kurie buvo perduodami atitinkamos pareigybės lenininkui. Vienuose kraštuose pareigybinės insignijos būdavo suteikiamos pradėjus eiti pareigas, o kituose – per šešis mėnesius nuo pareigybės gavimo⁴⁶.

Kunigaikščio Vytauto investitūrą, kurioje naudojamas tam skirtas žiedas, aprašė lenkų istorikas W. Przyalgowski. Pasak jo, 1392 m. liepos pabaigoje Vilniaus Katedroje vyskupas Andrius karūnavo Vytautą ir jo žmoną Oną dalyvaujant karaliui Jogailai ir karalienei Jadvygai. Nenurodydamas jokių tai patvirtinančių šaltinių autorius teigia, kad ant Vytauto galvos buvo uždėta kunigaikščio kepurė, ant piršto užmautas **kunigaikščio žiedas**, į rankas įduotas skeptras, o pats kunigaikštis prijuostas kalaviju⁴⁷. Akivaizdu, kad W. Przyalgowski kunigaikščio Vytauto investitūros ceremonialą sukūrė pasinaudodamas Lenkijos karalių karūnavimo tvarka. Iš tiesų XIII–XV a. karūnuojant Lenkijos karalius⁴⁸ buvo naudojami visi minėti valdžios ženklai. Šiuo atveju mums svarbus tik vieno simbolio – žiedo – vaidmuo karūnacijoje, nes panašiai šis valdžios simbolis galėjo būti panaudotas Lenkijos karaliui Vladislovui Jogailai perduodant valdžią Lietuvoje kunigaikščiui Vytautui. Lenkijos karaliaus karūnavimo pradžioje žiedas buvo palaiminamas pagal formulę: „Palaimink, Viešpatie, ir pašventink šį žiedą, ir pasiųsk virš jo septynypę dvasią, kad tavo tarnas, **naudodamasis šiuo žiedu**, gavęs tikėjimo užstatą, Aukščiausiojo galybės būtų saugomas nuo paklydimo ir ant jo gausiai pasipiltų visi palaiminimai, kurie randami Šv. Rašte, kad visa, ką pašventins, liktų pašventinta, o visa, ką palaimins dvasiniu laiminimu, būtų palaiminta per Kristų, mūsų Viešpatį, amen⁴⁹. Po palaiminimo žiedas buvo maunamas ant piršto ir turėjo būti sukalbama malda su priedu: „Tegul, Viešpatie, šis išganingos aukos priėmimas nuplauna tavo tarno W. nuodėmių dėmes ir **padaro jį sulig tavo valia tinkamą valdyti tautą**, kad šia išganinga paslaptimi taptų nenugalimas regimiems ir neregimiems priešams, per tai Dievo valia pasaulis buvo atpirktas[,] per mūsų Viešpatį Jėzų Kristų, tavo sūnų ir t. t.⁵⁰ Vėliau karaliui prijuosus kalaviją, jis iš vyskupų gaudavo apyrankes, apsiaustą ir žiedą, o vyskupas tardavo: „**Imk pareigų žiedą** ir tegul tau jis būna katalikų tikėjimo antspaudas, todėl šiandien išventinamas Karalystės ir tautos galva ir valdovu tolydžio būk krikščionybės ir krikščionių tikėjimo skelbėjas ir įtvirtintojas, kad sėkmingai veikdamas ir turtingas tikėjimo būtum šlovinamas su Karalių Karaliumi per Tą, kuriam garbė ir šlovė per amžių amžius, amen⁵¹. Nors investitūra buvo įprastas dalykas Lenkijos karalystės ir LDK politiniame gyvenime, žinome tik vieną faktą apie žiedo, kaip valdžios simbolio, perdavimą. Tą vienintelį faktą paminėjo Janas Długosz, aprašydamas įvykius po Ldk Vytauto mirties, kada karalius Vladislovas Jogaila perdavė valdžią LDK kunigaikščiui Švitrigailai: „...perdavė kunigaikščiui Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, o išsiuntęs jam **specialų žiedą**, atidavė jam visą valdžią virš jų. Kai tą pamatė lietuviai ir rusų ponai, tuojau pat nusileido karaliui, sugrįžo pas kunigaikštį Švitrigailą⁵².

⁴⁶ *Lexikon des Mittelalters*, München, 1991, t. V, S. 477–483; *Encyclopedia katolicka*, Lublin, 1997, t. VII, s. 419–422.

⁴⁷ W. Przyalgowski, *Żywoty biskupów wileńskich*, Petersburg, 1860, t. 1, s. 22.

⁴⁸ Dar žinoma Ordo coronandi regis Poloniae saeculi XIII ir Ordo coronandi regis Poloniae saeculi XIV. Žr.: S. Kutrzeba, Ordo coronandi regis Poloniae, *Archiwum Komisji Historycznej*, Kraków, 1909–1913, t. XI, s. 148–161.

⁴⁹ S. Kutrzeba, Ordo coronandi regis Poloniae, s. 171.

⁵⁰ *Ibid.*, s. 171–172.

⁵¹ *Ibid.*, s. 172.

⁵² J. Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa Polskiego, 1413–1430*, księga 11, Warszawa, 1985, s. 319.

1386 m. Ldk Jogailai tapus Lenkijos karaliumi, iš esmės pasikeitė politinė ir konfesinė padėtis LDK. Karalius Vladislovas Jogaila tapo Lietuvos ponu, o jam prisiekę vasalai buvo skiriami LDK žemių valdytojais. Senąja prasme Lietuvoje neliko didžiojo kunigaikščio pareigybės. Vieni kunigaikščiai visiškai prarado savo pareigybes ir valdomas žemes, kitiems buvo skirtos naujos pareigybės. Tarp nuskriaustųjų atsidūręs kunigaikštis Vytautas antrą kartą paliko Lietuvą ir perbėgo į Vokiečių ordino pusę. Prasidėjusi kova tarp Vokiečių ordino kartu su kunigaikščiu Vytautu ir Lenkijos karalystės su karaliumi Vladislavu Jogaila palankiau klostėsi pirmajai pusei. Nesėkmės Lenkijoje kėlė nepasitenkinimą ir vertė ieškoti palankaus politinio sprendimo. Karalius Vladislovas Jogaila nutarė Lietuvoje skirti svarbiausią valdžią kunigaikščiui Vytautui ir 1392 m. pavasarį per slaptą pasiuntinį pasiūlė jam daugiau, negu šis tikėjosi. Tuo metu kunigaikščiui Vytautui naudingiau buvo tapti Lenkijos karalystės ir pusbrolio karaliaus Vladislavo Jogailos nei Vokiečių ordino vasalu⁵³.

1392 m. rugpjūčio 4 d. Lenkijos karalius Vladislovas Jogaila, atvykęs į Lietuvą, susitiko su kunigaikščiu Vytautu Astravoje (prie Lydos). Šio susitikimo metu kunigaikštis Vytautas susitaikė su karaliumi Vladislavu Jogaila bei prisiekė ištikimybę karalienei Jadvygai ir Lenkijos Karūnai⁵⁴. Deja, ištikimybės priesaikos dokumentas neišliko. Jeigu tokios priesaikos nebuvo, tai išeitų, kad kunigaikštis Vytautas tapo tik karalienės Jadvygos vasalu, o su karaliumi Vladislavu Jogaila jo teisinis santykis kuriam laikui liko neapibrėžtas⁵⁵. Tačiau vienas mįslingiausių epizodų prasidėjusioje kunigaikščio Vytauto investitūroje buvo jo žmonos kunigaikštienės Onos dalyvavimas šiame procese ir priesaikos, duotos atskirai karalienei ir karaliui. Kunigaikštienė Ona priesaikoje karalienei Jadvygai laidavo už savo vyrą, kad jis laikysis duoto žodžio ir ištikimai tarnaus Lenkijos karalienei⁵⁶. Panašaus turinio priesaika duota ir karaliui Vladislavui Jogailai, iš kurios sužinome, kad kunigaikštis Vytautas vis dėlto buvo prisiekęs ir jam⁵⁷.

⁵³ A. Prochaska, *Król Władysław Jagiełło*, Kraków, 1908, t. 1, s. 100–102; Z. Ivinskis, *Lietuvos istorija (Iki Vytauto Didžiojo mirties)*, Vilnius, 1991, p. 307–309.

⁵⁴ S. Kutrzeba, W. Semkowicz, *Akta unii Polski z Litwą (1385–1791)*, Kraków, 1932, Nr. 29, s. 26–27.

⁵⁵ Manoma, kad ir Vytautas turėjo prisiekti du kartus. Žr.: A. Prochaska, *Dzieje Witolda w księcia Litwy*, Wilno, 1914, s. 65–66.

⁵⁶ S. Kutrzeba, W. Semkowicz, op. cit., Nr. 31, s. 28–29: „Ona, Dievo malone Lietuvos kunigaikštienė, Trakų, Lucko ir t. t. valdovė, šiuo raštu duodame žinią visiems, kam tai svarbu, kad sąžiningai, be jokios klastos ir apgaulės laiduojame už šviesiausiąjį valdovą poną Aleksandrą, kitaip Vytautą, savo brangiausiąjį vyrą, kad jis turi laikytis ir nepažeidžiamai įvykdyti visus punktus, kurie surašyti ir įterpti jo [t. y. Vytauto] rašte, duotame šviesiausiajai valdovei poniai Jadvygai, Lenkijos karalienei, ir ypač [laiduojame], kad minėtas ponas Aleksandras, kitaip Vytautas, mūsų brangiausiasis sutuoktinis, ir jo ainiai niekada neatsimes [nuo] Karalystės ir Lenkijos Karalystės karūnos, priešingai, visą laiką kiekvieną kartą turės kovoti [drauge] su minėta ponia Jadvyga, karaliene, prieš jos priešininkus. Ir mes, minėtoji Ona, taip pat pažadame viso to, kas pasakyta aukščiau, be kliaucijų laikytis ir įvykdyti“. Visus šaltinius iš lotynų kalbos šiam straipsniui išvertė Darius Antanavičius. Nuoširdžiausia padėka Gerbiamam Kolegii už šią paramą.

⁵⁷ *Ibid.*, Nr. 30, s. 27–28: „Ona, Dievo malone Lietuvos kunigaikštienė, Trakų, Lucko ir t. t. valdovė, šiuo raštu duodame žinią visiems dabarties ir ateities žmonėms, kuriems tai reikia [žinoti], kad sąžiningai, be jokios klastos ir apgavystės laiduojame už šviesiausiąjį valdovą poną Aleksandrą, kitaip Vytautą, savo brangiausiąjį sutuoktinį, kad jis turi nepažeidžiamai ir neklystamai laikytis ir vykdyti visus ir kiekvieną atskirai iš tų punktų, kurie surašyti jo rašte, duotame šviesiausiajam valdovui ponui Vladislavui, Lenkijos karaliui. Ir ypač [pažadame], kad minėtas ponas Aleksandras, kitaip Vytautas, mūsų brangiausiasis sutuoktinis, ir jo įpėdiniai niekad neturi palikti Karalystės ir Lenkijos karalystės karūnos, priešingai – per visus ateinančius amžius [turi] būti su minėtu ponu karaliumi Vladislavu ir kovoti prieš jo priešininkus ir varžovus, kada tik reikės. Ir mes, minėtoji Ona, taip pat pažadame neklystamai laikytis ir įvykdyti visus aukščiau surašytus dalykus. Nutarta ir duota Astrave, per pačią Šv. Dominyko dieną, 1392 Viešpaties metais“.

Galutiniam investitūros užbaigimui neužteko kunigaikščio Vytauto susitaikymo su karaliumi Vladislavu Jogaila ir vasalo priesaikos karalienei Jadvygai – reikėjo sutaisyti kunigaikštį Vytautą su karaliaus broliu kunigaikščiu Skirgaila, kuris nenorėjo užleisti savo užimamos pareigybės Lietuvoje. Tačiau karaliui pavyko susitarti su kunigaikščiu Skirgaila, ir 1392 m. gruodžio 6 d. Belze raštu jis pareiškė, kad sutaikė šiuos du kunigaikščius. Lygiai tą patį padarė ir kunigaikštis Vytautas pareiškdamas, kad tarpininkaujant karaliui Vladislavui Jogailai susitaikė su Skirgaila ir prisiekė pastarajam padėti užvaldyti Kijevą, taip pat atiduoti Kremeneco ir Stožeko pilis su apylinkėmis⁵⁸. Nuo to momento Vytautas kaip „dux Lithuaniae“ tapo Lietuvos kunigaikštystės vietininku, t. y. Lenkijos karalystės vasalu. J. Długoszas jį vadino „Lietuvos žemės valdytoju“, o Vokiečių ordino kronikininkas J. Posilgė – „didžioju seniūnu“⁵⁹.

Kunigaikštis Vytautas, tapęs vietininku Lietuvos kunigaikštystėje kaip Lenkijos karalystės vasalas, pagal viduramžių Europos investitūrą privalėjo gauti pareigybę atitinkančius valdžios simbolius. Paprastai valdžią simbolizuojantys daiktai, kaip ir kiti karaliaus dvaro reikmenys, buvo užsakomi, o išlaidos už juos registruojamos tam skirtose sąskaitų knygoje. 1896 m. F. Piekosiński paskelbtose Lenkijos karaliaus Jogailos dvaro 1388–1420 m. išdo sąskaitose Vytauto vardas paminėtas 50 kartų: 1390 m. – 2, 1393 m. – 7, 1394 m. – 24, 1395 m. – 6, 1406 m. – 1, 1412 m. – 5, 1415 m. – 2, 1416 m. – 3. Ankstyviausi 1390 m. įrašai skirti karo žygiui prieš Vytautą, o 1406 m., 1412 m. ir 1415–1416 m. įrašuose surašytos išlaidos įvairiems pasiuntiniams, kuriuos į Krokuvą buvo atsiuntęs Vytautas arba kuriuos karalius pasiuntė į Lietuvą pas Vytautą⁶⁰. Net 37 įrašai yra 1393–1395 metų. Vienuolikoje įrašų pažymėtos pasiuntinio, trimitininko ir fleitininkų, siųstų pas kunigaikštį Vytautą, arba pastarojo į karaliaus dvarą atsiųstų raštininkų, patrankininko ir kt., taip pat kunigaikštienės Onos, jojusios iš Bochnės (Bochnia) į Sandomirą (Sandomierz), nakvynės Uscieje (Uście Solne) išlaidos⁶¹. 1394 m. sąskaitose yra bent vienuolika įrašų apie nemažas išlaidas įvairioms vaisėms – už nupirktus jaučius, avinus, viščiukus, žuvis, kumpius, lašinius, vyną ir kt., kuriose dalyvavo kunigaikštis Vytautas, kartais su žmona, karaliumi ir karaliene bei kitais svečiais⁶². Penkiolikoje 1393–1395 m. sąskaitų įrašų randame apie investitūros žiedą ir kitus dalykus, susijusius su politine kunigaikščio Vytauto karjera.

Nuo kunigaikščio Vytauto susitaikymo su kunigaikščiu Skirgaila praėjus beveik aštuoniems mėnesiams, 1393 m. liepos 30 d. karalius išsiuntė į Lietuvą pasiuntinį Kormančą (ar Kormanconą?), kuris turėjo nuvežti kojines kelnes ir apyrankes, arba skorkas (šiuo atveju *scorky* galėtų reikšti iš odos pagamintas apyrankes, nešiojamas aukščiau alkūnės), ir kunigaikščio Vytauto žmonai perduoti auksinį žiedą su emaliu. Už žiedą sumokėta 1,5 markės, o už aprangos reikmenis – 2,5 markės⁶³. Neabejotina, kad tai tas pats auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi, kuris buvo rastas Vilniaus Katedroje. Sąskaitos įrašė pažymėta, kad šis žiedas skirtas Vytauto žmonai, tačiau nei šiame įrašė, nei keliuose kituose nemini-

⁵⁸ A. Sokołowski, J. Szujski, *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, Kraków, 1876, t. 1, doc. XIX–XX, s. 16–18.

⁵⁹ Z. Ivinskis, op. cit., p. 309.

⁶⁰ F. Piekosiński, *Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420*, *Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia*, Kraków, 1896, t. XV, 1390 m. – s. 38, 39, 1406 m. – s. 335, 1412 m. – s. 395, 398, 401, 405, 407, 408, 1415 m. – s. 467, 481, 1415 m. – s. 491, 493, 499.

⁶¹ *Ibid.*, s. 168, 170, 173, 185, 188, 193, 209, 220, 221, 249, 285.

⁶² *Ibid.*, s. 200, 237, 240–242, 244.

⁶³ *Ibid.*, s. 159.

mas jos vardas. Taigi iš pirmo žvilgsnio susidaro įspūdis, kad tas masyvus ir kasdieniam nešiojimui netinkamas žiedas neturėtų būti siejamas su kunigaikščiu Vytautu. Tačiau turime prisiminti kunigaikštienės Onos vaidmenį investitūros pradžioje ir jos priesaikų karalienei ir karaliui turinį. Mūsų nuomone, kunigaikštienė Ona šiame žiedo perdavimo jos vyrui kunigaikščiui Vytautui epizode atliko ištikimybės priesaikų laiduotojos vaidmenį. Kitas simbolinis daiktas, naudojamas karūnuojant Lenkijos karalius, yra apyrankės. Prijuosus kalaviją, karalius iš vyskupų gaudavo ne tik žiedą, apsiaustą, bet ir apyrankes. Būtent iš odos pagamintos apyrankės, nešiojamos aukščiaua alkūnės, buvo siunčiamos kartu su žiedu. Deja, be platesnio tyrimo nieko negalime pasakyti apie kojinių kelnių simbolinę paskirtį. Matyt, kunigaikščio Vytauto investitūros ceremonijai Lietuvoje ir Krokuvėje pradėta ruoštis anksčiau, nei buvo pasiūsti valdžios simboliai, nes jau liepos 6 d. vaistininkui Andriui karaliaus nurodymu buvo sumokėtos 7 markės už saldumynus ir uogienes, nusiųstas kunigaikštenei Vytautienei⁶⁴. Visa tai leidžia daryti išvadą, kad kunigaikščio Vytauto investitūros ceremonija ir puota po jos įvyko 1393 m. vasaros antrojoje pusėje.

Praėjus lygiai mėnesiui nuo auksinio žiedo su emaliu išsiuntimo į Lietuvą, 1393 m. rugpjūčio 30 d. karalius per kambarinį Litvošą pasiuntė kunigaikščio Vytauto žmonai dar du žiedus su tamsiai raudonu emaliu, už kuriuos buvo sumokėtos 3 markės⁶⁵. Vienas iš šių žiedų galėjo būti panaudotas bažnytinei investitūrai, nes 1398 m. spalio 27 d. surašytame pirmojo Vilniaus vyskupo Andriaus Vasilos testamente paminėtas auksinis žiedas, kurį „davė šviesioji valdovė Ona, Lietuvos kunigaikštienė“⁶⁶. Kam buvo skirtas kitas auksinis žiedas su tamsiai raudonu emaliu, galima tik spėlioti.

Aptardami visus sąskaitų įrašus su kunigaikščio Vytauto vardu turime paminėti dar vieną – 1393 m. rugpjūčio 18 d. – įrašą, kuriame kunigaikščio Vytauto pasiuntiniui Volconui už šarvus, kojines kelnes, perpetę (šiuo atveju *scorky* galėtų reikšti perpetę) ir geležines pirštines buvo duota 8 markės ir 8 skojcai⁶⁷. Iš šio sąskaitos įrašo sudėtinga spręsti, kam šie ginkluotės ir aprangos reikmenys buvo skirti – pačiam kunigaikščiui ar jo pasiuntiniui. Baigdami 1393 m. sąskaitų įrašų analizę pateiksime kelias pastabas. Visų pirma tų metų sąskaitų knygų įrašuose tiesiogiai neminimas kunigaikščio Vytauto vardas. Visi valdžios simboliai ir saldumynai, skirti investitūros ceremonijai, siunčiami kunigaikščio Vytauto žmonai, kurios vardas nė karto nepaminėtas. Antra, daugiau kaip trisdešimt metų (1388–1420) apimančiose Lenkijos karaliaus Vladislavo Jogailos dvaro išdo sąskaitose įrašyti tik trys žiedai ir visi jie 1393 m. vasaros antrojoje pusėje išsiūsti iš Krokuvos į Lietuvą.

Tiesiogiai kunigaikščiui Vytautui skirtos aprangos sąskaitų įrašai pasirodo tik 1394 metais. Tų metų birželio 30 d. karaliaus nurodymu už kunigaikščiu Vytautui pasiūstas kojines kelnes buvo sumokėta 2,5 markės⁶⁸, o po kelių dienų jam pradėtas siūti prabangus kaftanas⁶⁹: liepos 2 d. už juodo aksomo gabalą iš išdo ir jo sukirpimą sumokėtos 32 markės⁷⁰; liepos 10 d. už 6 uolekčius juodo audeklo sumokėta po 5 grašius už uolektį⁷¹; liepos 11 d. už metalinius kaftano audinius, vadinamus *ramy*, karaliaus siuvėjui Henrikui sumokėta 10

⁶⁴ Ibid., s. 156.

⁶⁵ Ibid., s. 163.

⁶⁶ Ibid., s. 58.

⁶⁷ Ibid., s. 163.

⁶⁸ Ibid., s. 198.

⁶⁹ Kaftanas kilęs iš Turkijos. Šį viršutinį drabužį, įvairaus kirpimo, vienaeilio arba dvieilio užsegimo, siūtą iš aksomo bei molo, dėvėjo ne tik Rytų, bet ir Europos kraštuose.

⁷⁰ Ibid., s. 199.

⁷¹ Ibid., s. 200.

markių⁷²; liepos 20 d. už kutus sumokėtos 2 markės ir 3 skojcai⁷³. Šis greitai pasiūtas kaftanas karaliaus išdui kainavo didelę pinigų sumą – 44 markes, 30 grašių ir 3 skojcus. Jogailos valdymo laikotarpiu Lenkijos taurių metalų svorių sistemoje marke buvo vadinama Krokuvos grivina (*Krakowska grzywna*), svėrusi 196,25 gramo, skojecas (*skojec*) sudarė 1/24 grivinos, o Krokuvos grašis – 1/60 grivinos (grivina = 720 denarų, skojecas = 30 denarų)⁷⁴. Taigi kaftano vertę, jo kainą pavertus grynojo sidabro svoriu, sudarė apie 9 kilogramai sidabro. Palyginkime: išlaidos investitūros puotos saldumynams sudarė apie 1 kg 400 gr, o auksinio žiedo su emaliu – apie 300 gr sidabro.

Vieno prabangaus kaftano kunigaikščiui Vytautui neužteko, nes nepraėjus nė keturiems mėnesiams pradėtas siūti kitas, jau prancūziško stiliaus, kaftanas ir žiponas. Matyt, šie drabužiai turėjo ypatingą svarbą, nes sąskaitose įrašyta, kad vienu metu siuvami prancūziški kaftanai ir žiponai ne tik kunigaikščiui, bet ir karaliui. Prancūziško stiliaus drabužiai buvo siuvami beveik dviem mėnesiais ilgiau nei pirmasis kunigaikščio Vytauto kaftanas. Pirmosios išlaidos šiems drabužiams įrašytos 1394 m. lapkričio 17 d., o paskutinės – 1395 m. sausio 30 d.⁷⁵ 1394–1395 m. politinė situacija greitai kito, o kartu stiprėjo kunigaikščio Vytauto valdžia. Iš Lenkijos karaliaus vietininko jis pamažu tapo didžiuoju kunigaikščiu ir perėmė visą valdžią LDK. Su šia pareigybės transformacija susijusi ir kaftanų siuvimo kunigaikščiui Vytautui istorija, nes, pasak A. Prochaskos, 1394 m. pabaigoje arba 1395 m. pradžioje karalius Vladislovas Jogaila kunigaikščiui Vytautui perdavė valdyti visą LDK⁷⁶.

IŠVADOS

1. Auksinio žiedo su perlą imituojančia emalio akimi lizde karūna iš prancūziškųjų lelijų (*fleur-de-lis*) simbolizuoja valdovo valdžią. Šis žiedas turėjo būti skirtas suteikiant aukščiausias valstybines pareigas vienam svarbiam LDK asmeniui.

2. Auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi rastas suardytoje gotikinėje kriptoje be mirusiojo palaikų. Įrengiant vėlyvesnę, vadinamąją vidurinę, kriptą palaikai iš gotikinės kriptos buvo perkelti į kitą Katedros vietą. Gotikinėje ir jos vietoje pastatytoje vėlesnėje kriptoje galėjo būti palaidoti tik aukščiausią pasaulietinę arba bažnytinę valdžią turėję LDK asmenys, nes abi kriptos buvo įrengtos rūsijoje priešais Vytauto šv. Kryžiaus altorių, kurio pietrytinėje pusėje buvo įrengta ir Karalių krypta.

3. Ldk Vytautas 1430 m. buvo palaidotas prie savo žmonos kunigaikštienės Onos kapo, šalia Šv. Mykolo arkangelo altoriaus, kuris galėjo būti įrengtas prie šiaurinio ketvirtojo pilioriaus vakarinio krašto (skaičiuojant nuo vakarinės Katedros sienos), t. y. į kairę nuo Šv. Kryžiaus altoriaus. Kripta Ldk Vytauto kapui buvo įrengta priešais pagrindinį Katedros vidaus erdvės Šv. Kryžiaus altorių, kuris iki 1655–1661 m. rusų invazijos į LDK stovėjo šventovės viduryje. XVI a. trečiajame ketvirtyje vyskupas V. Protasevičius, įsirengdamas kriptą po (ar prie?) Šv. Kryžiaus altoriumi, nuardė Vytauto kapo kriptą, o didžiojo kuni-

⁷² Ibid., s. 201.

⁷³ Ibid., s. 201.

⁷⁴ A. Mikołajczyk, *Leksykon numizmatyczny*, 1994, Warszawa–Łódź, s. 126–127, 131, 187, 273.

⁷⁵ Ibid., s. 211, 215, 217. Neaišku, ar su kaftanu sietinas 1395 m. vasario 12 d. sąskaitos įrašas, kada į Krokuvą atvyko pasiuntinys paimti kunigaikščiui Vytautui aksomo iš izdo, be to, dar buvo skirta audeklo to aksomo apvyniojimui, ibid., s. 220–221.

⁷⁶ A. Prochaska, *Dzieje Witolda w. księcia Litwy*, s. 66. A. Prochaska nurodo, kad pirmasis neabejotinai autentiškas aktas, kuriame Vytautas tituluojamas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, yra 1395 m. (iki birželio 24 d.) Dubysos sutartis, pasirašyta tarp „grosfurste zu Littowen“ Vytauto ir Vokiečių ordino vyriausiojo maršalkos, Elbingo komtūro Wernerio von Tettingeno. Žr.: *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, ed. Antoni Prochaska, Cracoviae, 1882, s. 39–40, Nr. 117.

gaikščio palaikus perkėlė į kitą Katedros vietą. Ldk Vytauto kapas lokalizuotas gotikinės kriptos mūrinio aptvaro liekanose, kur buvo rastas auksinis žiedas su perlą imituojančia emalio akimi.

4. Kunigaikštis Vytautas, tapęs vietininku Lietuvos kunigaikštystėje kaip Lenkijos karalystės vasalas, pagal viduramžių Europos investitūrą privalėjo gauti pareigybę atitinkančius valdžios simbolius. Investitūros procesas prasidėjo 1392 m. rugpjūčio 4 d. Astravoje ištikimybės priesaikomis Lenkijos karaliui Vladislovui Jogailai ir karalienei Jadvygai, o buvo užbaigtas 1393 m. vasaros antrojoje pusėje, kada iš Krokuvos buvo atsiųstas auksinis žiedas su emaliu. Tai tas pats žiedas, kuris 1969 m. buvo rastas suardytoje Ldk Vytauto kapo kriptoje.

Gauta 2008 02 01
Parengta 2008 02 19

EUGENIJUS SVETIKAS

Investiture ring of Grand Duke of Lithuania Vytautas

Summary

The article explores the symbolic meaning of a gold ring with an enamel imitation of pearl (Fig. 1) discovered in 1969 among the remnants of a stone enclosure surrounding a Gothic crypt in Vilnius Cathedral. It also examines similar or analogous symbols (Fig. 2) used in Medieval Europe of that time. The ring's discovery place (Figs. 3–6) is historically linked to the burial site of Grand Duke of Lithuania Vytautas. A detailed analysis of different historical sources reveals that a gold ring with enamel, denoting the investiture of Duke Vytautas, is mentioned in the 1393 royal treasury records of Polish King Vladislovas Jogaila (Władysław Jagiełło). This could be the same ring found in 1969 in Vilnius Cathedral.